

- გრძელვადიანი აქტივები – აქტივები, რომლებიც განთავსებულია 1 წელზე მეტი ვადით;

7. ვალუტების მიხედვით აქტივების კლასიფიკაცია გულისხმობს ორი სახეობის აქტივს: ეროვნულ ვალუტასა და უცხოურ ვალუტაში.

აქტივების სტრუქტურის გაცნობა მნიშვნელოვანი წინაპირობაა იმისათვის, რომ მოხდეს კომერციული ბანკების აქტივების სტრუქტურისა და მისი ხარისხის შეფასება.

7.3. კომერციული ბანკის აქტივების სტრუქტურა

კომერციული ბანკის აქტივების სტრუქტურის შესწავლისას ნათლად ჩანს მისი მენეჯმენტის უნარი, მიიღოს მაქსიმალური მოგება მინიმალური დანახარჯებით და ლიკვიდობის აუცილებელი დონის შენარჩუნებით, ანუ რამდენად უზრუნველყოფს იგი, ოპტიმალურად გაანაწილოს საკუთარი და მოზიდული სახსრები სხვადასხვა სახეობის აქტივში.

ის, თუ რამდენად ოპტიმალურია აქტივების სტრუქტურა, რამდენად მიზანშეწონილად და საიმედოდაა ისინი დაბანდებული, რამდენად არის დაცული ბალანსი მომგებიანობასა და რისკიანობას შორის, განაპირობებს კომერციული ბანკების მდგრადობას, ანუ ამ ბანკში განთავსებული დეპოზიტებისა და სხვა სახსრების უსაფრთხოების გარანტირებას. აქედან გამომდინარე, ცალკეული ბანკისა და მთლიანად საბანკო სისტემის მიერ აქტივების განთავსებისას ფრთხილ და გონივრულ გადაწყვეტილებაზე მნიშვნელოვნადაა დამოკიდებული ქვეყნის ეკონომიკის ნორმალური ფუნქციონირება. ცალკეული ბანკების გაკოტრება იწვევს მის პასივში აღრიცხული ფულადი სახსრების მეპატრონეთა ფინანსურად დაზარალებას და ხშირად გაკოტრებასაც. ერთი ბანკის გაკოტრებამ შეიძლება გამოიწვიოს ეკონომიკური სუბიექტების მიერ სხვა, ჯანსაღი ბანკებიდან ანაბრების მასობრივი გატანის პროვოცირება, შეიძლება დაიწყოს ჯაჭვური რეაქცია, ე. წ. „დომინოს ეფექტი“, ანუ კრიზისში ჩათრეულ იქნენ სხვა ბანკები და მთელი ფინანსური ბაზარი. ისტორიულად ბანკების გაკოტრების აბსოლუტური უმრავლესობა სწორედ აქტივების არასწორი, არაჯანსაღი სტრუქტურის შედეგია უხარისხო, პრობლემური აქტივების მაღალი ხვედრითი წილით.

როგორც წესი, აქტივების ხარისხის უმთავრესი მახასიათებელი საკრედიტო პორტფელის ხარისხია. რა იწვევს გაცემული სესხების პორტფელის ხარისხის გაუარესებას? რა თქმა უნდა, არაკვალიფიციური მენეჯმენტი, რაც გულისხმობს კრედიტების გაცემის პროცესის ლიბერალურ ხასიათს, მაქსიმალური მოგების მიღების მიზნით დაკრედიტების მოცულობის ზრდას რისკების გაზრდის ხარჯზე, კრედიტის უზრუნველყოფის ლიბერალურ შეფასებას და ხარვეზებს მათ დოკუმენტურად გაფორმებაში, ხარვეზებს ანგარიშგებაში, გაცემული სესხების არასრულ და არაკვალიფიციურ მონიტორინგს, ნეგატიურად კლასიფიცირებული კრედიტების მაღალ კონცენტრაციას და ა.შ.

კომერციული ბანკის აქტივების სტრუქტურა – ესაა ხარისხითა და ეკონომიკური შინაარსით ბალანსის აქტივის შემადგენელი სხვადასხვა ელემენტის შესაბამისობა ერთმანეთთან და მთლიან აქტივებთან. აქტივების სტრუქტურა საშუალებას იძლევა, ვიმსჯელოთ კომერციული ბანკის აქტივების შემადგენლობასა და ხასიათზე, მის მომგებიანობაზე, ლიკვიდობაზე, რისკის ხარისხზე.

განვიხილოთ საქართველოს საბანკო სისტემის აქტივების სტრუქტურა და მისი დინამიკა ბოლო წლების განმავლობაში (ცხრ. №7.2.).

ცხრ. №7.2. საქართველოს საბანკო სისტემის აქტივების სტრუქტურის დინამიკა წლების მიხედვით (პერიოდის პოლს)

	აქტივები	1996	1998	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012
1.	ფულადი სახსრები	24 %	28 %	24 %	30 %	31 %	21 %	21 %	23 %	23 %
1.1.	ნაღდი ფული	7 %	6 %	5 %	5 %	8 %	5 %	5 %	4 %	5 %
1.2.	ფული საბანკო ანგარიშებზე	17 %	22 %	19 %	25 %	23 %	16 %	16 %	18 %	18 %
2.	ფასიანი ქაღალდები	0 %	1 %	1 %	3 %	4 %	8 %	1 %	8 %	8 %
3.	წმინდა სესხები	45 %	46 %	53 %	53 %	53 %	61 %	62 %	54 %	57 %
4.	დარიცხული პროც. და დივიდ.	2 %	1 %	1 %	1 %	1 %	1 %	1 %	1 %	1 %
5.	ინვესტიციები	2 %	1 %	2 %	1 %	2 %	1 %	4 %	4 %	3 %
6.	ფიქსირებული აქტივები	11 %	13 %	10 %	9 %	7 %	7 %	9 %	8 %	7 %
7.	სხვა წმინდა აქტივები	16 %	9 %	8 %	3 %	2 %	2 %	2 %	3 %	3 %
	მთლიანი პასივები	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

როგორც ვხედავთ, 2012 წლის ბოლოსათვის საქართველოს საბანკო სისტემის აქტივებში ლიკვიდურ სახსრებზე (ფულადი სახსრები და ფასიანი ქაღალდები) მთლიანი აქტივების 31% მოდიოდა. ამ მაჩვენებლების დინამიკა დიდი ცვლილებებით არ ხასიათდება, 2008 წლის გამოკლებით, როცა ობიექტური მიზეზების გამო, მათი წილი 22%-მდე შემცირდა. რაც შეეხება აქტივების მთავარ შემადგენელ ნაწილს, საკრედიტო პორტფელს, მათი ხვედრითი წილი სტაბილურად იზრდებოდა და 2008 წლის ბოლოს 62%-ს მიაღწია, თუმცა, ამის შემდეგ იგი (2010 წელს) 54%-მდე დაეცა, რაც 2008 წლის აგვისტოს მოვლენებითა და ფინანსური კრიზისით იყო განპირობებული. მას შემდეგ, რაც საქართველოს საბანკო სისტემამ კრიზისიდან გამოსვლა დაიწყო, საკრედიტო პორტფელის ხვედრითი წილი თანდათან იზრდებოდა და 2012 წლის ბოლოსათვის 57%-ს მიაღწია. რაც შეეხება აქტივების სხვა სახეობებს, მათი ხვედრითი წილი დიდი მერყეობით არ ხასიათდება.

კომერციული ბანკის აქტივების სტრუქტურის შესახებ საინტერესო მაგალითს განვიხილავთ შემდეგ თავში (ცხრ. №8.1.), სადაც საუბარი იქნება აქტივების მართვაზე, ეს კი თავისთავად გულისხმობს აქტივების ოპტიმალური სტრუქტურის მიღწევას.

რა თქმა უნდა, თითოეული კომერციული ბანკი დამოუკიდებლად განსაზღვრავს საკუთარი აქტივების სტრუქტურას, რაც განპირობებულია მისი განვითარების სტრატეგიით, ბაზარზე კონკურენციის ხარისხით და რისკის დონით, რომლის უფლებასაც იგი აძლევს საკუთარ თავს, ცენტრალური ბანკის მოთხოვნებიდან გამომდინარე.

ოპტიმალური „ოქროს“ შუალედის მოძებნა „მუშა“ და ლიკვიდურ აქტივებს შორის არის კომერციული ბანკის მენეჯმენტის მთავარი საზრუნავი, მისი მთავარი მიზანი. ამ მხრივ უმნიშვნელოვანეს ინსტრუმენტს წარმოადგენს ფასიანი ქაღალდების პორტფელი, რომლის აბსოლუტურ უმრავლესობას ქართულ ბანკებში სახელმწიფო ფასიანი ქაღალდები წარმოადგენს. როგორც შევამჩნიეთ, სახელმწიფო ფასიანი ქაღალდები შედის როგორც „მუშა“ აქტივების, ისე ლიკვიდური აქტივების შემადგენლობაში, რაც განპირობებულია მისი უნარით, უმოკლეს ვადაში მოხდეს მისი ფულზე „გაცვლა“. რა თქმა უნდა, სახელმწიფო ფასიანი ქაღალდების პორტფელის საპროცენტო განაკვეთები შედარებით დაბალია, ისინი ვერ უზრუნველყოფენ ისეთ შემოსავლებს, როგორსაც საკრედიტო პორტფელი, მაგრამ მისი ფორმირება ხდება ბანკის მოკლევადიანი, დროებით თავისუფალი ფულადი სახსრებით. ფასიანი ქაღალდების პორტფელი – ესაა მობილური აქტივი, რომელიც ბანკის მენეჯმენტის ხელში წარმოადგენს მოქნილ ინსტრუმენტს, რათა მუდმივად იყოს ოპტიმალური შესაბამისობა „მუშა“ აქტივებსა და ლიკვიდურ აქტივებს შორის. ჩვენს შემთხვევაში ფასიანი ქაღალდების პორტფელი საბანკო სისტემის მთლიანი აქტივების 8%-ს წარმოადგენს, მაგრამ კომერციული ბანკების მიხედვით 0-დან 12%-მდე მერყეობს. კომერციული ბანკის აქტივების სტრუქტურის ანალიზი, ფაქტობრივად, მისი ხარისხის შეფასებას გულისხმობს, რასაც შემდეგი პარაგრაფი ეთმობა.

7.4. კომერციული ბანკის აქტივების ხარისხი და მისი შეფასება

აქტივების ხარისხი, აქტივის სხვადასხვა მუხლის გაუფასურების ან დაკარგვის რისკი, მათი შეფასება არის სასიცოცხლო მნიშვნელობის კომერციული ბანკის მართვისას.

კომერციული ბანკის აქტივების ხარისხის განსაზღვრა ხდება იმის ანალიზით, თუ რამდენად ოპტიმალური და ჯანსაღია მისი სტრუქტურა, ხომ არაა მასში რისკიანი აქტივების დასაშვებ ზომაზე მეტი მოცულობა, დივერსიფიცირებულია თუ არა საინვესტიციო და საკრედიტო მიმართულებები, ადეკვატურად არის თუ არა ასახული ბალანსში ყველა აქტივი. აქტივების ხარისხის დადგენა ხდება შეფასების სხვადასხვა მეთოდით, რომლებიც შეიძლება განხორციელდეს საზედამხედველო ორგანოების მიერ, დამოუკიდებელი სარეიტინგო და საკონსულტაციო სააგენტოებისა და ასევე უშუალოდ ბანკის მიერ.

მე-4 თავში თანამედროვე საქართველოს საბანკო სისტემის ისტორიის განხილვისას აღინიშნა, რომ საქართველოს ეროვნული ბანკის მიერ დაწყებული რეფორმების გზაზე მეტად მნიშვნელოვანი იყო კომერციული ბანკების მიერ გაცემული სესხების შესაძლო დანაკარგების რეზერვების ფორმირების მექანიზმის შემოღება. შესაბამისი დოკუმენტი შემუშავებულ იქნა საერთაშორისო საფინანსო ინსტიტუტების რეკომენდაციით და მან მართლაც მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა პრობლემური სესხებიდან ბანკების ბალანსების განმენდის, მათი საკრედიტო რისკების შემცირებისა და გონივრული საკრედიტო პოლიტიკის გატარებისათვის საფუძვლის შესაქმნელად.